

НОВИ САД - На данашњи дан 1860 - Умро је српски књаз Милош Обреновић, вођа Другог српског устанка, књаз Србије од 1815. до 1839. и од 1858. до смрти, родоначелник династије Обреновић. Борио се у Првом српском устанку, али се 1813. предао Турцима после пропасти устанка и помогао им да умире буну Хаџи-Продана Глигоријевића 1814. да би 1815. у Такову дигао устанак у којем је потукао Турке. Споразумом са Марашли Али пашом добио је за Србију ограничену аутономију. Потом је, вешто користећи сукобљеност Русије и Османског царства, издејствовао султаново и међународно признање, што је крунисано хатишерифом из 1830. којим је Србији призната унутрашња самоуправа, а Милошу наследност књажевског достојанства.

Данас је понедељак, 26. септембар, 269. дан 2022. До краја године има 96 дана.

1371 - Догодила се Марица битка. У бици на десној обали реке Марице код Черномена Турци су поразили српску војску браће Мрњавчевић, Краља Вукашина и Деспота Угљеше. Обојица браће су погинула што је значило да продору Турака више није имао ко да се супротстави, пошто су Мрњавчевићи били најмоћнији српски великаши тог времена. Турци су под командом румелијског (европски део царства) беглербег Лале Шахина у зору изненадили улогорену српску војску, према проценама између 10.000 и 15.000 људи, и потпуно је разбили. Последице су биле погубне, већ 1372. Турци су продрли дубоко у Грчку и Македонију и потом су постепено покоравали разне хришћанске земље на Југоистоку Европе.

1580 - Енглески морепловац Френсис Дрејк упловио је у луку Плимут, окончавши после 33 месеца пловидбу око света као први Енглез којем је то успело.

1815 - Русија, Аустрија и Пруска створиле су "Свету алијансу" с циљем спутавања револуционарних тенденција у Европи и очувања тековина Бечког конгреса.

1826 - Рођен је српски писац Љубомир Ненадовић, члан Српске краљевске академије, један од првих српских књижевника у 19. веку са широким европским образовањем. Његови путописи знатно превазилазе уобичајен литерарни ниво тог времена. На традицијама Доситеја Обрадовића од класичног романтичара постао је рационалист с вером у моћ науке. Дела: путописи "Писма из Италије", "Писма из Немачке", "Писма из Швајцарске", "О Црногорцима".

1849 - Рођен је руски лекар Иван Петровић Павлов, оснивач Института за експерименталну медицину, добитник Нобелове награде за медицину 1907. Завршио је богословију, затим медицину. Творац је бихевиоризма. Његова теорија о условним (кондиционираним) рефлексима снажно је утицала на многе научне дисциплине, посебно на психологију, психијатрију као и медицину уопште. Био је отворени оштри критичар совјетског режима, али власти нису спутавале ни њега ни његов рад.

1888 - Рођен је енглески писац америчког порекла Томас Стернс Елиот, добитник Нобелове награде за књижевност 1948. Његова поезија одише бунтом против индустријске, материјалистичке цивилизације. Био је носилац чак тринаест почасних доктората, укључујући Сорбону, Кембриџ, Оксфорд, Харвард. Дела: "Сабране песме", "Сабрани есеји", "Убиство у катедрали", "Породични састанак", "Коктел-партија".

1889 - Рођен је немачки филозоф Мартин Хајдегер, један од најзначајнијих мислилаца 20. века, професор универзитета у Фрајбургу. Био је заокупљен смислом бивствовања и истраживањима која је именовао изразом "фундаментална онтологија". Дела: "Бивствовање и време", "Кант и проблем метафизике", "Шта је метафизика", "Увод у метафизику", "Шта значи мишљење", "Шта је то филозофија", "Ниче", "О суштини истине", "Шумске стазе", "Кантова теза о бивствовању", "Ознаке на путу".

1892 - Рођена је руска књижевница Марина Ивановна Цветајева, чије је дело веома значајно за развој тонског стиха и песничке синтаксе. Пет година после Октобарске револуције је емигрирала и до 1938. живела је у Паризу, Берлину и Прагу. После повратка у отаџбину 1941. извршила је самоубиство. Дела: збирке песама и поеме "Вечерњи албум", "Волшебни фењер", "Врсте 1", "Стихови Блоку", "Растанак", "Занат", "Психа", "После Русије", "Поема Краја", "Поема Планине", драме "Пуб херц", "Мећава", "Камени анђео", "Феникс", трагедије "Тезеј", "Федра", проза и есеји "Дом крај старог Пимена", "Нечастиви", "Мој Пушкин", "Повест о Соњечки", "Наталија Гончарова", "Песник и време".

1898 - Рођен је амерички композитор Џорџ Гершвин. У класичну музику унео је елементе фолклора, популарне музике, црначких духовних песама и блуза. Дела: опера "Порги и Бес", симфонијска фантазија "Американац у Паризу", "Клавирски клонцерт у Ф-дуру", композиције за клавир и оркестар, "Меланхолична рапсодија" (код нас преведена као "Рапсодија у плавом") музика за филмове.

1902 - Рођен је српски сликар, илустратор, графичар, ликовни критичар, Михаило Петров, један од водећих уметника у Краљевини Југославији између два светска рата. Био је професор Академије примењених уметности у Београду. Упамћене су његове бројне илустрације књига.

1941 - У Ужицу је у Другом светском рату - два дана после уласка партизанских јединица у град прорадила фабрика муниције.

1945 - Умро је мађарски композитор и пијаниста Бела Барток, професор Музичке академије у Будимпешти. Развио је оригинални стил, прожет елементима мађарске народне музике. Дела: симфонијска поема "Кошут", клавирске композиције "Аллегро барбаро", "Микрокосмос", опера "Дворац Модробрадог", балети "Дрвени принц", "Чудесни мандарин", гудачки квартети, концерти за оркестар, клавир, виолину, виолу, "Музика за гудаче, ударалке и челесту", "Соната за два клавира и ударалке".

1959 - Умро је Соломон Бандаранаике, државник Шри Ланке председник владе од 1956. и вођа Партије слободе, на којег је претходног дана у Коломбу пуцао један будистички калуђер. Школовао се у Оксфорду, а као председник владе исказао се као либералан политичар, захтевао је укидање страних војних база, национализацију предузећа у страном власништву и ванблоковску спољну политику.

1969 - У Боливији је армија је под вођством генерала Алфреда Ованда Кандије оборила председника Силеса Салинаса.

1984 - Лондон и Пекинг споразумели су се о враћању Хонгконга (Викторија) 1997. под суверенитет Кине.

1989 - Вијетнам је повукао трупе из Камбоџе, које су се у тој земљи налазиле од краја 1978. оставивши снаге владе Хун Сена да се саме боре против маоистичке герилске организације "Црвених Кмера".

1994 - Алжирске снаге безбедности убиле су шефа исламске терористичке организације ГИА Шерифа Гузмија, познатог као Абу Абдала.

1995 - Почело је суђење бившем седмоструком председнику владе Италије Ђулију Андреотију оптуженом за блиске везе с мафијом.

1997 - Земљотрес у централној Италији усмртио је 11 људи и тешко оштетио средњовековну базилику Светог Фрање Асишког у Асизију.

2000 - Грчки ферибот "Експрес Самина" налетео је на подводни гребен код острва Парос. Потонуо је за само 20 минута, при чему је погинуло 72 од око 500 особа колико се налазило на броду.

2002 - Умро је Бранислав Петровић, српски писац и новинар. Објавио је 12 књига поезије и превођен је на висте језика. Радио је у Борби, Видицима, Српској књижевној задрузи, Просвети, а годинама је био колумниста у недељнику НИН. Дела: збирке песама "Моћ говора", "О проклета да си улицо Риге од Фере", "Предосећање будућности", "Да видиш чуда".

2002 - Сенегалски ферибот "Ла Жола" потонуо је током олује у близини обала Гамбије, што није преживело 1.863 људи на њему а само 64 успело је да се спасе.

2005 - Независна међународна комисија за разоружање саопштила је да је под њеним надзором довршено потпуно разоружање Ирске републиканске армије (ИРА), чиме је окончана 30-годишња оружана кампања те католичке организације против британске власти у Северној Ирској.

2006 - Потписан је Споразум о успостављању специјалних паралелних односа између Србије и Републике Српске. Споразум су у Бања Луци потписали председници и шефови влада, Борис Тадић, Драган Чавић, Војислав Коштуница и Милорад Додик.

2007 - Најмање 160 радника је погинуло, након што се у северном Вијетнаму код града Чан То, 170 километара јужно од Хо Ши Мина, срушила конструкција моста у изградњи, над реком Хау. Узрок пада моста, дугог 2,75 километара, није познат, локални медији су тумачили да је могуће да је киша расквасила темеље моста.

2008 - Умро је амерички глумац и режисер Пол Њумен. Снимио је 60-ак филмова, међу којима су и чувена остварења: "Мачка на усијаном лименом крову", "Буч Касиди и Санденс Кид", "Жаока". Девет пута је био номинован за Оскара, а добио га је 1986. за главну мушку улогу у филму "Боја новца". Друге улоге: "Дуго топло лето", "Слатка птица младости", "Насиље", "Судија за вешање", "Паклени торањ", "Бафало Бил и Индијанци", режија - "Рејчел, Рејчел", "Утицај гама зрака на сабласне невене".

2013 - Преминуо је Јаша Алмули, српски новинар и публициста. Алмули је деценијама радио као новинар Танјуга у којем је био уредник и дописник из иностранства (Бразил, САД). Рођен 1918. студирао је на Техничком факултету у Београду, а 1943. прикључио се партизанском покрету (НОБ). Био је председник Јеврејске општине Београд. Објавио је низ историографско-публицистичких дела високог квалитета: "Војници на сцени Латинске Америке", "Бразил путеви еманципације", "Живи и мртви", "Јеврејке говоре", "Јевреји и Срби у Јасеновцу", "Остали су живи".

2013 - Бивши амерички државни секретар Медлин Олбрајт у изјави за амерички Национални јавни радио (НПР), инсистирала је да су поступци САД на Косову,

укључујући кампању бомбардовања Србије 1999. без мандата УН, иако противни међународном праву били исправни.

2017 - Декретом Салмана ел Сауда, суверена Сауди Арабије, у тој земљи је легализована могућност да особе женског пола поседују возачке дозволе. Предвиђена је постепена примена овог законског акта. Строго исламска, вахабитска, Сауди Арабија била је једина земља света у којој је постојала оваква забрана.

2019 - Умро је Жак Ширак, дугогодишњи председник Француске. На челу те земље налазио се у два мандата, од 1995. до 2007. године. Претходно, био је председник владе Француске, од 1974 до 1976, као и од 1986. до 1988, а годинама је обављао и више других јавних функција. Градоначелник Париза био је од 1977. до 1995. Упамћен је по скраћењу мандата председника са седам на пет година. Последње године његове владавине биле су обележене и финансијским скандалима.

(Танјуг)